

Hans-Otto Schneider

SIMPOZIJ O MATIJI VLAČIČU, LABIN 2015

Od 17.–19. septembra 2015 je bil v Labinu 4. mednarodni simpozij o Matiji Vlačiču Iliriku (po simpozijih v letu 2001, 2006, 2010¹). Simpozij je finančno podprla *Fritz Thussen-Stiftung* iz Nemčije. Mesto Labin s simpozijem začenja priprave na Vlačičevo jubilejno leto 2020, ko bo proslavilo 500-letnico rojstva svojega najbolj pomembnega sina. Za Leibnizev inštitut za evropsko zgodovino (kot soorganizatorja simpozija) je simpozij povezan z njegovim raziskovanjem kontroverz poznega 16. stoletja in še posebej z raziskovalnim projektom o mrežah Vlačičevih korespondenc.

Simpozij si je zastavil cilj, da osvetli Vlačičevo osebnost in delo s štiri vidikov. Najprej je obravnaval Vlačiča kot »popotnika med svetovi«, ki se je skušal uveljaviti v različnih mestnih, teritorialnih, političnih in konfesionalnih okoljih. V središču pozornosti so bila vprašanja, kako so vsakokratni kulturni in socialni konteksti vplivali na njegov duhovni in teološki razvoj, kakšne so bile njegove izseljenske izkušnje in kako so vplivale na njegov odnos do domovine in brezdomovinskosti.²

Luka Ilić (Ravensburg) je ugotavljal, da je prvo in najdaljše obdobje Vlačičevega življenja še zdaj v temi in da le malo vemo o njegovem poreklu, otroštvu in mladosti. Morda je v beneških arhivih vendarle še kaj, kar bi pomagalo k osvetlitvi. Vsekakor je vredno pozornosti, da se je Vlačič v svojih zadnjih letih dosledno podpisoval kot *Matthias Flacius Illyricus Albonensis* (Albona/Labin). Wade Johnston (Milwaukee, Wi-

- 1 Glej prikaz zbornika s tega simpozija v *Stati inu obstatu* 17-18 (2013), 273–278.
- 2 Spomnimo se na Trubarjev »nigirdom« (op. prev.).

sconsin, ZDA) se je ukvarjal s pisateljsko najplodovitejšim Vlačičevim življenjskim obdobjem, njegovem bivanju v Magdeburgu. Podčrtal je velik pomen pričakovanega bližnjega konca sveta za Vlačičevo dejavnost. Daniel Gehrt (Gotha, Nemčija) je opozoril na Vlačičevo prizadevanje, da bi v Regensburgu in Celovcu osnoval ustanovo, ki bi izobraževala duhovnike in pridigarje za južne/slovanske habsburške dežele; pri tem se je oprl na obsežno arhivsko gradivo. Guido Marneff (Antwerpen, Belgija) je proučil luteransko občino v Antwerpnu, za katero je po skromnih začetkih v dvajsetih letih 16. stoletja pravi obrat pomenilo »čudovito leto« (*annus mirabilis*) 1566/67, ko je bilo videti, da je s protestantsko oblastjo Viljema Oranškega dan institucionalni okvir za njeno nadaljnje oblikovanje. Iz Nemčije so povabili izvrstna svetovalca Johanna Vosteriusa in Hermanna Hamelmanna ter več pridigarjev iz grofije Mansfeld, med njimi tudi Cyriakusa Spangenberg, za končno verzijo veroizpovedi in cerkvenega reda občine pa je poskrbel Vlačič. Johannes Hund (Mainz) je prikazal zadnja leta Vlačičevega življenja, ko mu je spricho nepopustljivega preganjanja s strani saškega volilnega kneza Augusta le še malo mest nudilo omejeno zatočišče in ko je neuspešno poskušal organizirati sinodo, posvečeno vprašanju izvirnega greha.

Drugi vidik oziroma težišče je bilo obravnavanje Vlačiča kot »borca za resnico«. Predavanja so poizkušala rekonstruirati njegov boj za teološko »resnico« kot strateški element njegovega mišljenja. Vlačičeva velika zgodovinska in hermenevtična dela kažejo njegovo pomembnost, ki presega konfesionalne okvire. Jasno je postalo, da Vlačiča ni mogoče zreducirati na polemičnega teologa in polarizacijo izzivajočega zastopnika strogega luteranstva. Njegovo prizadevanje za »resnico« je bila vodilna sestavina njegovega razumevanja zgodovine in načina njegovega zgodovinarskega pisanja, njegovega koncepta pričevanja in specifične hermenevtike.

Robert Cristman (Decorah, Iowa, ZDA) je prikazal, da je bil Vlačičev nauk o izvirnem grehu zgrešeno osumljen manihejstva. Vlačič je svojemu nasprotniku v diskusiji, Victorju Striglu, očital, da izvaja teološke izjave iz filozofskih premis; sam je, nasprotno, razvil svojo zelo razčlenjeno koncepcijo človekove bogupodobnosti in izvirnega greha na trdni biblijski podlagi, ni pa mu je uspelo narediti razumljive svojim sodobnikom. Robert Kolb (Saint Louis, Missouri) je pokazal, da so Vla-

čičeve glose k Novi zavezi ključna besedila za razumevanje njegovega stališča o avtoriteti, vključno s protestom proti tridentinskemu koncilu in njegovim sklepom. Po Vlačiču naj bi koncili pogosto ignorirali Božji glas v Svetem pismu in povzročali še več zmede in prepira. Nasproti temu je Vlačič poudarjal, da je potrebno in mogoče iz Svetega pisma jasno razbrati glas Jezusa Kristusa, pravega dobrega pastirja. Enako kot Luther je kot avtorja in interpreta Svetega pisma spoznaval Svetega duha kot živega Boga. Harald Bollbuck (Göttingen) se je lotil teoretskih predpostavk pisanja cerkvene zgodovine v *Magdeburških centurijah*. Pisci *Centurij* so se razumeli kot preroki, se pravi oznanjevalci in razlagalci bližajočega se konca časov. Pri tem so uporabljali tudi dosežke svojih rimsko katoliških nasprotnikov. Vlačičev *Catalogus Testium Veritatis* (Seznam pričevalcev resnice) je bil sicer pripravljeno delo za *Centurije*, toda te so bile močnejše oprte na vire in bolj kritično naravnane kot *Katalog*. Natančneje se je s tem spoprijel *Wolf-Friedrich Schäufelle* (Marburg). *Catalogus* naj bi poskušal prikazati luteransko cerkev kot »pravo, staro, resnično cerkev«, malo čredo sedmih tisočev iz Svetega pisma, ki niso pokleknili pred Baalom. Papeška cerkev naj bi bila po Vlačiču rezultat zgrešenega razvoja predvsem od 7. stoletja dalje. Vprašanje o izvoru pojma »pričevalci« naj bi bilo še nerazjasnjeno. Vlačič naj bi navezal na Melanchthona, ko govori o *doctores aut testes*. Vsekakor naj bi bil prvi, ki je pojem uporabil v svoji posebni obliki. Hans-Peter Großhans (Münster) je ugotovil, da je tridentinski koncil po letu 1546 napadel evangeličansko načelo samorazlage Svetega pisma. Vlačič naj bi poudarjal, da sta spoznanje Boga in blaženost vedno posredovana, tako da neposredno razumevanje ni mogoče; vsekakor pa tudi medij posredovanja ni slučajen. Vse tisto, kar je potrebno za pobožnost, Sveto pismo jasno in razločno pokaže, zato ga je tudi mogoče razlagati iz njega samega. Natančnejše raziskovanje jezika Svetega pisma naj bi bilo potrebno, da postane razločno vidna tudi sama teološka zadeva.

Tretje težišče simpozija so bile *mreže Vlačičevih stikov*. Obravnavano je bilo njegovo dopisovanje z drugimi učenjaki, ki je bilo doslej komaj deležno pozornosti, tako s tistimi v Švici in Italiji kot na Poljskem in v vzhodni Prusiji; vse to pa je le izsek iz njegovega mnogo širšega evropskega dopisovalnega omrežja.

Gianfranco Hofer (Trst) je dokazal, da je Vlačić vzdrževal stike z mnogimi humanisti v Švici, še posebej v Baslu. Vezi z Italijo so bile sploh kompleksne; posebej pomembne so bile Benetke, najprej zato, ker se je tam šolal, potem pa zaradi poskusov, da bi preprečil usmrnitev svojega istrskega rojaka in sorodnika Lupetine (ki ga je inkvizicija obsodila na smrt). Vlačičeve knjige so se našle v knjižnicah uglednih italijanskih družin še v 18. stoletju. Henning P. Jürgens (Mainz) je poudaril, da so Vlačičevi stiki s Poljsko in Prusijo – če odmislimo osiandrijsko kontraverzo – danes dokumentirani le s posameznimi pismi in posvetili, na primer v nekem frankfurtskem tisku s posvetilom poljskemu kralju, v katerem Vlačić poudarja sorodstvo med Poljaki in Ilirci. Preko pisem si je prizadeval pridobiti gradivo za *Centurije* iz poljskih arhivov, učeno dopisovanje pa je bilo ob vsem poudarjanju slovanskega sorodstva vseskozi v latinščini. Za vpliv v Danzigu/Gdansku si je prizadeval z nemškimi posvetili. Stefania Salvadori (Wolfenbüttel) ugotavlja, da sta imela Vlačić in Vergerij malo skupnega, čeprav sta bila oba rojena v beneški Istri in preživela odločilna mlada leta v Benetkah. Vergerij ni imel teološke izobrazbe in tudi njegov obrat k protestantizmu naj bi bil doslej še v veliki meri nerazjasnjen. Čeprav zveza med njima po vsej verjetnosti ni bila tesna, naj bi Vergerij priložnostno nabavljal Vlačiču knjige.

Predmet četrtega težišča je bila *recepcija Vlačića in skupin, ko so mu sledile*. Največ pozornosti je bila pri tem deležna Avstrija kot kraj eksila in azila, kamor so se umikali flacijanci, privrženci in vneti zagovorniki njegovega nauka o izvirnem grehu, med ponavljanimi izgoni iz cesarstva. Beseda je tekla tudi o dediščini flacijancev v drugih evropskih prostorih, posebej v Sloveniji in na Hrvaškem, razpravljalo se je o vprašanju, ali je »flacianizem« treba obravnavati kot posebno veroizpoved s specifičnimi konfesionalnimi sestavinami, pa tudi o Vlačičevi biografiki v 19. stoletju.

Po Rudolfu Leebu (Dunaj) je dobilo v jugovzhodnem delu Srednje Evrope flacijanstvo zelo jasne in razločne poteze kot le redko kje. Nosilec reformacije v podonavski in notranji Avstriji je bilo močno plemstvo, medtem ko je na Salzburškem in Tirolskem ostajala v podzemlju. Priče razločne flacijanske umetnosti so se ohranile na gradu Parz v Schladmingu (oltar). Flacijanstvo je po oceni referenta obstajalo vse do let 1625/30, ko ga je z intenzivnim preganjanjem protireformacija zatrla.

Josip Bratulić (Zagreb) je podal pregled hrvaškega proučevanja Vlačićevega življenja in dela ter pri tem opozoril na pomembno spodbudo, ki ga je za to proučevanje pomenila nemška Vlačićeve biografija Wilhelma Pregerja; opozoril je tudi na Vlačićeve vpliv na slovenskega reformatorja Primoža Trubarja, ki je v svoj prvi *Katekizem* leta 1550 vključil tudi del Vlačićeve pridige o veri (*De vocabulo fidei*). V zvezi z Vlačičem je omenil tudi hrvaško opero *Labinska vještica*.³ Christopher Voigt-Goy (Mainz) je poudaril pomen Gottlieba Jakoba Plancka za Vlačićevo podobo v 19. stoletju: spori ob interimu kot spori o Luthrovi dediščini. Nova cerkveno-politična konstelacija (pruska Unija) naj bi prav tako vplivala na oblikovanje Vlačićeve podobe pri Augustu Twestenu: Vlačić kot utemeljitelj (znanstvene) cerkvene zgodovine in biblijske hermenevtike, ves prevzet od skrbi za cerkev, a obsojen na neuspeh. Tudi omenjena Vlačićeve biografija, ki jo je napisal Twestenov učenec Wilhem Preger, izpričuje vplive cerkvenega dogajanja v času, ko je bila napisana (prebuditveno gibanje). Prispevek Stefana Michela (Leipzig) z naslovom Ali je obstajal »flacianizem«? je zaradi bolezni žal odpadel, bo pa vključen v zbornik.

V sklepnih besedi je Irene Dingel (Mainz) podčrtala, da si je simpozij prizadeval, da ne bi rekapituliral stare stereotipe, ampak prispeval k diferenciranemu pogledu na Vlačiča in njegovo delo. K temu je pripomogla tako mednarodnost kot interdisciplinarnost udeležencev, pa tudi njihov večgeneracijski razpon (med udeleženci je bil kot starosta tudi Vlačićeve biograf Oliver K. Olson). Vsem udeležencem bodo ostali v spominu gostoljuben sprejem, premišljena organizacija in dalekosežna diskusija.

Iz nemščine prevedel Marko Kerševan

3 Opera hrvaškega skladatelja Natka Devčića (1914–1997), napisana 1957: libreto pripoveduje (tudi) o Vlačićeve življenju (op. prev.).